

10 Νοεμβρίου 2016

Θεός: το «απόλυτο αγαθό»

Επιστήμες / Φιλοσοφία

Αγγελική Αναγνώστου, MSc Φιλοσοφίας

Giovanni Pico della Mirandola, μέσα από το έργο του *De Ente et Uno*, προάγει την ισοδυναμία Είναι και Ενός (δηλαδή Όντος και Ενός).[1] Ο Pico παρατηρώντας το σημείο εκείνο που ο Ακινάτης ενώ ξεκινά από διαφορετική αφετηρία κατευθύνεται προς το ίδιο σημείο με την «νεοπλατωνική οντολογία του Αυγουστίνου»[2], οδηγείται σταδιακά στην πλήρη αντίθεσή του προς τον νεοπλατωνισμό ο οποίος προβαίνει ξεκάθαρα σε διαχωρισμό μεταξύ πλατωνικής και αριστοτελικής μεταφυσικής.[3]

Όπως παρατηρεί ο Antony Kenny, ξεκινώντας από την διάκριση μεταξύ ουσίας-ύπαρξης ο Ακινάτης, παρά το γεγονός ότι ακολουθεί τους Άραβες, τον Αριστοτέλη εν αντιθέσει με τους άλλους φιλοσόφους (Πλάτωνα, Πλωτίνο, Πρόκλο), τον αποκαλεί «με την προσηγορία ο φιλόσοφος». Έτσι η παλαιού τύπου νεοσχολαστική θέωση ότι η ακινάτεια φιλοσοφία είναι «πρωτευόντως ή καθαρά αριστοτελική» δεν γίνεται δεκτή, καθώς η οντολογία του όπως έχει φανεί είναι νεοπλατωνική». Αυτό όπως υποστηρίζει ο Kenny, φαίνεται στον τρόπο που προβάλλει την «φιλοσοφική του θέση» πως ο Θεός είναι «απόλυτα πλήρες Είναι» το οποίο δεν «επιδέχεται» περαιτέρω «προσδιορισμούς» όπως συμβαίνει και στην περίπτωση των κτιστών όντων.[4] Αυτό ακριβώς το σημείο της ακινάτειας φιλοσοφίας έρχεται σε αντίθεση με την πάγια αριστοτελική θέση πως η ουσία δεν υφίσταται χωρίς προσδιορισμούς και βρίσκεται περισσότερο κοντά σε εκείνες τις νεοπλατωνικές θέσεις του Αυγουστίνου[5] και του ψευδο-Διονύσιου Αρεοπαγίτη[6]. Επάνω ακριβώς σε αυτό το σημείο της φιλοσοφίας του Ακινάτη, ο Pico παραθέτει την θέση του περί συγκλίσεως και όχι περί αποκλίσεως της πλατωνικής και αριστοτελικής μεταφυσικής. Για τον ουμανιστή φιλόσοφο εξίσου και οι δύο αρχαίοι φιλόσοφοι, ταυτίζουν τον Θεό με το «απόλυτο αγαθό».[7]

Όπως ήδη αναφέρθηκε και στην προηγούμενη παράγραφο, ο Pico μέσα από το *De Ente et Uno*, ταυτίζει το ον και την ουσία[8] έχοντας μέσα σε όλο αυτό το εγχείρημά του μια παρμενίδεια χροιά[9], από τον τρόπο δηλαδή που ο αρχαίος φιλόσοφος ταυτίζει «είναι και ουσία».[10] Ο Pico κατά αυτό τον τρόπο προσπαθεί να ενώσει τον αριστοτελισμό και τον πλατωνισμό, έχοντας ως αντίβαρο ανάμεσα στον πλατωνικό ιδεαλισμό και στον αριστοτελικό εμπειρισμό, την παρμενίδεια ταύτιση είναι και ουσίας.[11]

Όπως υποστηρίζουν οι Brian Copenhaver και Charles Schmitt «ο Pico προσπάθησε να δείξει πως το επιχείρημα υπέρ της ισοδυναμίας του είναι και της ενότητας έτσι ακριβώς όπως προέκυπτε από το Μετά τα Φυσικά του Αριστοτέλη, ήταν πιο πιστό προς τον Πλάτωνα από ότι η αντίθετη νεοπλατωνική άποψη»[12], λέγοντας χαρακτηριστικά: «αυτοί οι οποίοι πιστεύουν πως ο Αριστοτέλης διαφωνεί με τον Πλάτωνα, διαφωνούν μαζί μου διότι εναρμονίζω τις δύο φιλοσοφίες μεταξύ τους

». [13] Η βασική προέκταση στη φιλοσοφία τόσο των ουμανιστών όσο και του Pico είναι η «ανύψωση» του ανθρώπου καθώς για εκείνον «η ανθρωπότητα εμπεριέχει εντός της όλα τα πράγματα, ως το ίδιο τους το κέντρο». Η ουμανιστική φιλοσοφία του Pico «εκφράζει μια αισιόδοξη άποψη περί της ανθρώπινης αξιοπρέπειας». [14]

[1] Giovanni Pico della Mirandola, *Of being and unity: (De ente et uno)*, Marquette University Press, Milwaukee Wisconsin 1943, σσ. 15-16. Βλ. παράλληλα Maude Vanhaelen, «The Pico-Ficino controversy: new evidence in Ficino's commentary on Plato's Parmenides», στο: *Rinascimento*, Τομ. 49, σσ. 304-305.

[2] Anthony Kenny, *Θωμάς Ακυινάτης*, μτφρ. Γιάννης Α. Δημητρακόπουλος, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο Κρήτης 2015, σ. 115.

[3] Giovanni Pico Della Mirandola, *On the Dignity of Man*, ό.π.

[4] Anthony Kenny, ό.π.

[5] Ό. π.

[6] Στην φιλοσοφία του ψευδο-Διονύσιου Αρεοπαγίτη ο Θεός είναι «άρρητη» και «παντελώς αφανέρωτη» «υπερουσία ουσία» η οποία «εκτείνεται σε όλους τους ζωντανούς οργανισμούς και είναι πάνω από αυτούς». Βλ. Διονύσιος Αρεοπαγίτης, *Περί Θείων Ονομάτων και Περί Μυστικής Θεολογίας*, Εισαγ. Αναστ. Πολυχρονιάδης, Προλ. Χρ. Τερέζης, μτφρ. σχολ. Δημήτριος Χατζημιχαήλ, Ζήτρος, Θεσσαλονίκη 2008. Βλ. πιο συγκεκριμένα: *Περί Θείων Ονομάτων*, σ. 180. 8-13 & σ. 181. 1-6. Σύμφωνα με τον Αρεοπαγίτη, ο Θεός που υπάρχει, «είναι με τη δύναμή του πάνω από την ουσία όλου του είναι, είναι η αιτία που δίνει υπόσταση, ο δημιουργός του όντος, της ύπαρξης, της υπόστασης, της ουσίας, της φύσης. Είναι η αρχή και το μέτρο των αιώνων. Η οντότητα των χρόνων και ο χρόνος των όντων. Το είναι προέρχεται από το αρχικό ον». Βλ. Διονύσιος Αρεοπαγίτης, *Περί θείων ονομάτων*, μτφρ. Ιγνάτιος Σάκαλης, εισαγ. Μαρέττα Νικολάου, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα χ. .χ, σ. 97.

[7] Giovanni Pico Della Mirandola, ό.π., σσ. xxiv-xxvii.

[8] Giovanni Pico della Mirandola, *Of being and unity*, ό.π.

[9] Paul Richard Blum, *Philosophy of Religion in the Renaissance*, Routledge, London and New York 2016, σ. 107.

[10] Alfred Edward Taylor, Πλάτων: Ο άνθρωπος και το έργο του, μτφρ. Ιορδάνης Αρζόγλου, Εκδόσεις Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης (ΜΙΕΤ), Αθήνα 1990, σσ. 415-419.

[11] Παρμενίδης, Περί Φύσεως, Αποσπάσματα 2 & 3: «ή μὲν ὅπως ἔστιν τε καὶ ὡς οὐκ ἔστι μὴ εἶναι [...] ἢ δ' ὡς οὐκ ἔστιν τε καὶ ὡς χρεῶν ἔστι μὴ εἶναι [...] τὸ γὰρ αὐτὸ νοεῖν ἐστίν τε καὶ εἶναι. Βλ. παράλληλα σχετικά με την ταύτιση εἶναι και ουσίας στον παρμενίδη: Patricia Curd, *The Legacy of Parmenides: Eleatic Monism and Later Presocratic Thought*, Princeton University Press, Princeton New Jersey 1998, σσ. 194-198.

[12] Brian P. Copenhaver & Charles B. Schmitt, *Η φιλοσοφία της Αναγέννησης*, μτφρ. Χρήστος Γεμελιάρης Εκδόσεις Πολύτροπον, Αθήνα 2007, σ. 31.

[13] Giovanni Pico Della Mirandola, *On the Dignity of Man*, ό.π., σ. 37.

[14] Brian P. Copenhaver & Charles B. Schmitt, ό.π., σ. 311.

Το παρόν κείμενο είναι το τέταρτο μέρος της εργασίας της Αγγελικής Αναγνώστου, MSc Φιλοσοφίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, με τίτλο «Φιλοσοφία των μέσων χρόνων και της αναγέννησης»

[Διαβάστε το προηγούμενο μέρος **εδώ**](#)

Στην εν λόγω εργασία, επιχειρείται μια προσπάθεια ώστε να αναδειχθούν οι βασικές επιχειρηματολογίες δύο σημαντικών φιλοσόφων του Μεσαίωνα και της Αναγέννησης, γύρω από το οντολογικό ζήτημα των εννοιών του όντος και της ουσίας. Από τη μία πλευρά θα αναδειχθούν οι βασικές αρχές της οντολογίας του Ακινάτη μέσα από το έργο του *De ente et essentia* και από την άλλη θα αναφερθούν οι βασικές αρχές της ουμανιστικής σκέψης του Pico della Mirandola (επάνω στο οντολογικό πάντα ζήτημα) όπως αυτές διατυπώνονται στο έργο του *De Ente et Uno*.

Σε ένα πρώτο επίπεδο, εξετάζεται η σχέση φιλοσοφίας και θεολογίας την περίοδο του Μεσαίωνα, καθώς και ο ρόλος των Αράβων φιλοσόφων στην μετάφραση των αριστοτελικών και πλατωνικών έργων. Σε ένα δεύτερο επίπεδο, δίνονται οι βασικές αρχές τόσο της ακινάτειας φιλοσοφίας, όσο και της αναγεννησιακής φιλοσοφίας του Ρίκο, επάνω στο ζήτημα της σχέσης Ενός και Είναι, όπως ακριβώς παρουσιάζονται στα εν λόγω έργα τους. Σε ένα τρίτο και τελευταίο επίπεδο, θα δοθούν οι βασικές γραμμές της σκέψης των δύο φιλοσόφων και θα αναδειχθούν τα βασικά συμπεράσματα σχετικά με την οντολογία τους.

<http://bit.ly/2fo8ttV>